

РОЗДІЛ III. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 140.8: 316.3

ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОЦЕС ІНКУЛЬТУРАЦІЇ

О.В. Попович, кандидат педагогічних наук, доцент,
доктор філософських наук, Маріупольський державний
університет

У сучасних умовах актуальним є звернення до питання інкультурації особистості в соціокультурному просторі, що дає можливість зрозуміти витоки процесів культуротворення. Виявлення глибинних механізмів, регуляторів, які панують у культурі можливе за допомогою аналізу явища інкультурації, виявлення сутності процесу інкультурації, саме це і визначено за мету дослідження.

Інкультурація особистості на рівні індивідуального буття осмислюється через призму діалектики онто- і філогенезу. Інкультурація в онтогенезі передбачає, що індивід повинен повторити основні фази загальноісторичного розвитку, тобто пережити їх у власному житті. Філогенетичний рівень орієнтує на пізнання загального, родового аспекту інкультурації.

Інкультурація особистості відбувається на рівні входження індивіда в культуру, а також осмислюється в межах дитинства і зрілості. Механізм дії інкультурації описується поняттям культурної трансмісії, яка виступає у вигляді вертикальної трансмісії, у процесі якої культурні цінності, вірування передаються від батьків до дітей; у вигляді горизонтальної трансмісії, коли дитина освоює традиції культури у спілкуванні з однолітками; у вигляді непрямой трансмісії, коли людина навчається у школах, вузах, у родичів, сусідів, старших членів суспільства; у політичному середовищі дитина піддається також впливу дорослих, які належать до чужої культури, включається до процесу інкультурації.

Особливе місце при відпрацюванні внутрішньої структури інкультурації особистості займає загальний механізм дії цього феномена, який поділяється на соціально-психологічні механізми та соціально-педагогічні механізми. До соціально-психологічних механізмів відносяться імпринтинг, рефлексія, наслідування, ідентифікація. До соціально-педагогічних механізмів інкультурації належить засвоєння людиною норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, що характерні для її родини і найближчого оточення. Конкретний приклад інкультурації особистості показаний на процесі інкультурації в етнокультурний і національний простір, в якому відбувається особливий процес взаємодії особистості або групи із соціальним середовищем. Необхідною передумовою і

складовою інкультурації є адаптація. Якщо адаптація є мікропроцесом засвоєння певних субкультурних цінностей, то інкультурація є макропроцесом засвоєння загальних (культурних) цінностей і традицій, що характеризують суспільство в цілому.

Ключові слова: інкультурація, соціалізація, адаптація, культура, імпринтинг, рефлексія, наслідування, ідентифікація.

Постановка проблеми. Як суспільно-історичний все загальний набуток соціокультурний простір утримує в собі напрацьований століттями потенціал, що розгортається в напруженому полі системи наукового знання, яке відображає людський досвід глобалізації культуротворення. Класична схема культурного простору засновувалась на обмеженні локальних культур національними та етнічними кордонами. В контексті глобалізації культуротворення ці засоби демаркації та кодифікації культурного досвіду перейшли на локальний рівень. Звідси виникає особливе значення індивідуального виміру культури, який демонструє включення глобального до особистісного, а локального до глобального. Таким чином, утворюється модель інтерсуб'єктивного простору, де отримувач і відправник можуть розглядатися в інтегрованому вимірі цілісної й неподільної єдності. Саме в цих умовах актуальним є звернення до питання інкультурації особистості в соціокультурному просторі, що дає можливість зрозуміти витоки і наслідки процесів культуротворення.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливий внесок у теорію соціалізації особистості зробили представники психоаналізу, зокрема П. Брроно, М. Кляйн, А. Салліван, З. Фрейд, А. Фрейд, К. Хорні, К. Г. Юнг та ін. Не можна також недооцінювати і здобутки представників когнітивної психології (Є. Зандлер, Х. Мак-Дауголл, К. Ріцлер, Т. Шибутані, М. Шеллер), і напрацювання лінгвістичної естетико-психологічної гілки (В. Брендаль, Л. Єльмелер, Ф. Де Соссюр). Різні науки підходять до вивчення процесів соціалізації та інкультурації з різних аспектів, наприклад для антропологів (Ф. Лінтон, Б. Малиновський, А. Радкліфф-Браун) соціалізація – це передусім трансмісія культури від одного покоління до іншого (антиподний процес отримав назву «інкультурації»), в той час як соціальна педагогіка – Є. Браун, Х. Гарднер, А. Грін, Є. Кастілло, Т. Робертс, М. Філліпс, М. Фергюсон – конкретизує уявлення про соціалізацію, оцінюючи ефективність тих чи інших інститутів і методів дослідження феномену інкультурації, виявляючи їх приховані, побічні, латентні, неусвідомлювані наслідки. У педагогіці поняття «інкультурація» вживається у звуженому, спеціальному значенні. Короткий аналіз ступеня наукової розробленості проблеми інкультурації, передусім у психології, педагогіці і культурології, засвідчує, що феномен інкультурації особистості має значний евристичний потенціал і тісно пов'язаний з явищем соціалізації для розуміння сутності культуротворення, який, на наше глибоке переконання, ще не використаний повною мірою. Отже, перед нами постає питання щодо виявлення глибинних механізмів, регулятивів,

які панують у культурі, а для цього необхідно здійснити аналіз сутності інкультурації та факторів, що обумовлюють її специфіку, саме це і визначимо за мету цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації поставленої мети, перш за все вважаємо за необхідне окреслити теоретичні підходи до аналізу значення і змісту історично змінного поняття соціалізації. Перший підхід пов'язаний з представниками соціальної думки XIX ст. (Є. Дюркгейм, Дж. Мілль, Г. Спенсер). Як відомо, вони вважали людську природу агресивною й егоїстичною. При цьому соціалізація особистості тлумачилась науковцями як процес її перетворення і вироблення просоціальних установок [6, с.104]. Пізніше, коли з'ясувалось, особливо після К. Маркса, що людина споконвіку є суспільною істотою, соціалізація набула більш конкретних рис і формується другий підхід. Соціологи-функціоналісти XX ст., які представляють третій підхід (Р. Мілс, Р. Мертон, Т. Парсонс, П. Сорокін, А. Фулльє), вбачали в соціалізації не стільки битву між індивідом і суспільством, скільки поступове «пристосування індивіда до вимог соціальної системи шляхом засвоєння усталених правил, ролей і цінностей» [7, с.106]. Проте індивід при цьому виглядає скоріше об'єктом, ніж суб'єктом соціального процесу. Четвертий підхід визначається як символічний інтеракціонізм (Є. Гофман, Ф. Знанецький, Г. Зиммель, Дж. Мід, Р. Парк, Ф. Тенніс, У. Томас). У центрі уваги дослідників – міжособистісний вплив, у ході якого індивід не тільки сприймає очікування конкретних інших й узагальненого іншого (суспільство, соціальна група), але й конструює свою власну суб'єктивну реальність.

Питання ролі та місця феномену соціалізації в житті суспільства завжди було важливою проблемою для соціальної філософії. Особливого напруження його розв'язання набуло в межах теоретичної дискусії середини XX - початку XXI століття, коли сучасний світ переживав період переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Процеси глобалізації та інформатизації кардинально й зворотно змінюють наявні суспільні відносини в усіх сферах – політичній, правовій, економічній, освітній, побутовій, соціальній та культурній тощо.

У процесі розвитку інформаційного суспільства вносяться значні зміни у соціальну структуру і наявні механізми.

У гуманітаристиці склалася ситуація, коли науковці вважали, що категорія «соціалізація» не може охопити ті процеси, які описують засвоєння когнітивних аспектів в культурі.

Саме таким механізмом ми вважаємо процес залучення індивіда до культури, при цьому здійснюється засвоєння ним існуючих звичок, норм, патернів поведінки.

Цікавим нам вбачається той факт, що у полі наукового знання з'являються роботи, присвячені такому поняттю як «культуралізація». Ми знайшли цю категорію у роботі знаного американського науковця К. Клакхона «Theoretical Bases for an Empirical Method of Studying the

Acquisition of Culture by Individual», виданій у 1939 році.

Розглянемо феномен інкультурації. У праці М. Херсковіца «Man and His Works», який ще у 1948 році писав про те, що це процес залучення індивіда, при якому здійснюється засвоєння ним існуючих звичок, норм, патернів поведінки, характерних даній культурі.

Звернення до цього явища зумовлене тим фактом, що з'являються нові суспільні групи, зміщуються акценти владних механізмів, змінюється картина відносин у суспільстві. Знання процесів, що відбуваються, дослідження їх тенденцій й прогнозування можливих перспектив. Вважаємо за необхідне, по-перше, звернути увагу до дослідження феномену інкультурації та соціалізації.

По-друге, дослідити виникнення його змістовного наповнення, а також визначеність між термінами «інкультурація» та «інкультуризація». По-третє, виявити інкультурацію особистості крізь призму діалектики, онтогенези та філогенези.

Вважаємо за необхідне стати на захист щодо введення в науковий обіг сучасної гуманітаристики поняття «інкультурація» (або «інкультуризація»), оскільки воно було критиковане за нечітку визначеність його змісту; окрім того, воно значною мірою дублювало значно ширше вживаний термін «соціалізація», а в його походженні вбачався зв'язок з некоректним й намірами протиставлення найбільш глобальних явищ – культури й суспільства зарубіжними науковцями.

На наш погляд, ці прозорі інсинуації є надуманими й неактуальними для того, щоб знехтувати суттю вдалої ідеї. Особливо з огляду на те, що культура в широкому її розумінні є важливою і невід'ємною складовою сучасної світобудови. Це здійснюється тому, що з повним правом термін «інкультурація» може вживатись відносно процесу адаптації іммігрантів до нових культурних умов, а також використовуватись в контексті досліджень культурних контактів та культурних змін – в нашому випадку йдеться про інтегрування в культурну дійсність індивіда – дитини з особливими потребами.

Слід констатувати, що термін «інкультурація» був для американських вчених природним, попри те, що не надто суттєво відрізнявся від терміну «інкультуризація» (найбільше вживаний у англійських науковців). Фактично не існувало чіткої межі між ними: інкультурація означала і процес прилучення до культури, а не лише результат цього процесу. Важко визначити конкретні відмінності терміну «соціалізація», позаяк умови існування та функціонування соціуму віддзеркалюють рівень й характер його культури в усіх без винятку вимірах.

Варто зазначити, що в елементарному розумінні інкультурація передбачає засвоєння дитиною щонайбільшого обсягу культурних цінностей, тоді як в загальному плані цей процес не обмежується в часі та віці, тобто засвоєння культурних патернів та фреймів триває все життя, розвиваючи в людині не тільки духовні якості, а й здатність до особистого

культуротворення.

Аналіз літератури з означеної тематики довів, що американський науковець, етнограф і антрополог Мелвілл Херськовіц також ввів поняття «інкультурація», під яким він розумів входження індивіда в конкретну форму культури. При цьому поняття культури він пояснив як спосіб життя людей, а суспільство - як організований агрегат індивідів, які взаємодіють і ведуть певний спосіб життя, тобто суспільство складається з людей, а спосіб поведінки, який ними обирається, є їх культурою.

Для того, щоб визначити, що складає основний зміст явища інкультурація, треба усвідомити – основний зміст інкультурації полягає в засвоєнні особливостей мислення і дій, моделей поведінки, складових культури.

Інкультурацію необхідно відрізнити від соціалізації – освоєння в дитячому віці загальнолюдського способу життєдіяльності. Насправді ці процеси співіснують, розвиваються одночасно і реалізуються в конкретно-історичній формі. Інкультурація – процес освоєння людиною властивого культурі світобачення і поведінки, внаслідок чого формується його когнітивна, емоційна і поведінкова схожість з членами даної культури і відмінність від членів інших культур. Процес інкультурації починається з моменту народження – з придбанням дитиною перших навичок і освоєння мови і відбувається без спеціального навчання в ході повсякденної взаємодії з дорослими людьми на основі накопичення власного досвіду. Кінцевий результат процесу інкультурації – людина, компетентна в мові, ритуалах, цінностях своєї культури. Особливість процесу інкультурації ми вбачаємо в тому, що, починаючи з дитинства від придбання навиків у їжі, мові, поведінці тощо, він (процес інкультурації) продовжується у вигляді вдосконалення навиків і в дорослому стані. Тому в процесі інкультурації деякі науковці виділяють два рівні – дитинство і зрілість, розкривши за їх допомогою механізм змін у культурі через гармонійне поєднання стабільності і мінливості. Головне завдання для людини на першому рівні – засвоювати культурні норми, етикет, традиції, релігію, тобто опановувати попередній етнокультурний досвід. Таке бачення презентує М. Херськовіц (антропологічний напрям).

Отже, перший рівень інкультурації – це механізм, що забезпечує стабільність культури. Основна особливість другого рівня інкультурації полягає в тому, що у людини з'являється можливість не приймати або заперечувати будь-які культурні явища, отже, вносити до культури відповідні зміни. Цей рівень детермінує зміни в культурі, надаючи для цього альтернативні можливості і вирішуючи нове в поведінці й мисленні. Таким чином, по Херськовіцу, інкультурація – це процес, що забезпечує не тільки відтворення «культурної людини», але й містить механізм здійснення змін.

Цікавим стає той факт, що М. Херськовіц представляв загальний культурно-історичний процес як суму культур, що розвиваються різнонаправлено. У найзагальнішому плані культуру він розумів як

створене людиною місце існування, розглядаючи кожну окрему культуру як неповторну унікальну модель, визначувану постійною традицією, яка проявляється у властивих кожному народу специфічних системах цінностей, часто незбіжних з системами інших народів. У культурі кожного народу, вважав Херськовіц, завжди є якийсь «культурний фокус» – найістотніша межа цієї культури.

Тенденція культурного релятивізму виявляється в підкресленні відмінностей між культурами різних народів, відмінностей у сприйнятті, мисленні, світовідчутті народів. Усі культури розглядаються як рівні за значущістю, але якісно різні. Наш аналіз довів, що етнопсихологічний напрям цього питання презентує Рут Бенедікт – американська дослідниця. Ця тенденція реалізується в концепції типології культур Бенедікт та у теорії ментальності Люсьєна Леви-Брюлла – французького філософа та соціолога, представленої у гіпотезі відмінності у сприйнятті у різних народів.

Аналіз певних джерел з означеної проблематики засвідчив про те, що науковців, які презентують американську культурну антропологію, коли дотримуються такої точки зору, при якій у центрі культурологічного підходу позиціонуються дослідження категорії «культура», замість категорії «суспільство». Цікавим для нашого розгляду стає той факт, що британська же школа віддавала перевагу преференції вивченню категорії «суспільство» як такому.

Отже, розглянемо процес інкультурації особистості на рівні індивідуального буття крізь призму діалектики онто- і філогенезу. Онтогенетичний «зріз» інкультурації індивіда передбачає: визначення конкретних шляхів, якими відбувається суспільний розвиток індивіда; вивчення основних онтогенетичних параметрів процесу інкультурації; характеристику ефективних засобів і способів, умов соціального становлення індивіда, його перетворення в особистість. Філогенетичний «зріз» дозволяє з'ясувати, як індивід у процесі інкультурації накопичує соціальний досвід і практику, як він здійснює опредметнення і розпредметнення своєї індивідуальної сутності, тобто йдеться про антропогенетичний характер інкультурації.

Інкультурація в онтогенезі передбачає, що індивід повинен повторити основні фази загальноісторичного розвитку, пережити їх у власному житті, а не обмежитися «дізнаванням», отриманням інформації про них. Але для самого індивіда, що стає людиною, це є життєвий шлях формування власної суб'єктивності, тобто онтогенетичний рівень інкультурації орієнтує на пізнання особистісного аспекту інкультурації.

На рівні філогенезу інкультурація характеризує історизм людини як родової істоти, механізм історичного розвитку у всій повноті змісту її людської природи, причому як визначальна підстава виступає накопичення й освоєння соціального досвіду, шляхом об'єктивування людиною своїх індивідуальних сутнісних сил, тобто філогенетичний рівень орієнтує на

пізнання загального, родового аспекту інкультурації.

Як бачимо, зазначені рівні інкультурації відмінні в теоретичному аспекті, але практично являють собою єдине, нерозривне ціле. Так, реалізація генетичного потенціалу індивіда в межах онтогенезу де термінується, врешті-решт, соціальним досвідом у рамках філогенезу, що забезпечує гармонію індивідуального й родового розвитку людини. Онтогенез реалізується через предметну, соціальну діяльність у різних її формах, через генетичний і особистісний потенціал, потреби та інтереси, освіту й виховання, духовність і моральність тощо. Зрозуміло, основою самоорганізації процесу інкультурації на цьому рівні є соціальна діяльність. У ній і через неї зовнішня природа стає базисом соціалізованого буття людини, в якому постійно реалізується і відтворюється єдність природного і людського просторово-часового континууму. Завдяки соціалізованій, конкретно-історичній діяльності індивіда так звана «компенсаційно-креативна природа» стає дійсною, природно-людською реальністю, шляхом рефлексії вилученої зі специфічного поля «буття-небуття». На рівні онтогенезу вона перетворюється на додаткове, могутнє джерело інкультурації індивіда.

Логіка філософського аналізу потребує розглядати соціалізацію або як суб'єктно-об'єктний (суспільство або його інститути мисляться як суб'єкт, а індивід – як об'єкт соціалізації) або як суб'єктно-суб'єктний двоїсторонній процес взаємодії, у ході якого індивід не просто засвоює культурні коди і соціальні цінності, але й змінює їх, реалізуючи в такий спосіб власну суб'єктивність. У нашому контексті центральне філософське питання теорії соціалізації треба розглядати як суб'єктно-суб'єктний двосторонній процес взаємодії.

Як відомо, науковцями виділяються два рівні соціалізації: рівень первинної соціалізації і рівень вторинної соціалізації (В. Андрущенко, В. Ворона, А. Кравченко, О. Мудрик, М. Панчук та ін.). Перший з них пов'язаний з тим, що відбувається у сфері міжособистісних відносин у маленьких групах. Як первинні агенти соціалізації виступає найближче оточення індивіда. Другий рівень соціалізації відбувається в межах великих соціальних груп та інститутів. У процесі дослідження внутрішньої структури феномена соціалізації виявляється, що первинною в ній є сфера міжособистісних відносин, а вторинною – соціальні відносини та обставини, при цьому функції агентів первинної соціалізації взаємозамінні й універсальні, а вторинної – невзаємозамінні й специфічні.

На думку О. Мудрика [5], на соціалізацію людини найбільше впливають такі фактори: мегафактори – космос, планета, світ, що тією чи іншою мірою через інші групи факторів впливають на соціалізацію всіх мешканців Землі; макрофактори – країна, етнос, суспільство, держава, що впливають на соціалізацію всіх, хто живе у певних країнах; мезофактори – умови соціалізації великих груп людей, які виділяються: за місцевістю і типом поселення, в яких вони живуть (регіон, село, місто, селище) за

приналежністю до аудиторії тих чи інших мереж масової комунікації (радіо, телебачення тощо); за приналежністю до тих чи інших субкультур; мікрофактори – безпосередньо впливають на конкретних людей, що з ними взаємодіють, – родина і домашнє вогнище, сусідство, групи однолітків, виховні організації, різні суспільні, державні, релігійні, приватні і контрсоціальні організації, мікросоціум.

Український філософ В. Андрущенко [1] при здійсненні внутрішнього структурування феномена соціалізації передбачає активне залучення й використання таких складових, а саме: агентів інкультурації, рівнів соціалізації, а також дослідження механізму процесу соціалізації.

Особливе місце при відпрацюванні внутрішньої структури соціалізації має посісти розробка проблеми дії механізму цього феномена. Отже, соціалізація людини у взаємодії з різними факторами й агентами відбувається за допомогою ряду, умовно кажучи, «механізмів». Механізми соціалізації – це сукупність і взаємодія агентів і факторів соціалізації. У роботі Б. Єрасова «Соціологія культурології» [2] є розділи, присвячені характеристиці механізму, який поділяється на: соціально-психологічні механізми та соціально-педагогічні механізми. Далі автор розкриває, що до соціально-психологічних механізмів можна віднести такі: імпринтинг, рефлексія, наслідування, ідентифікація. Розглянемо соціально-психологічні механізми соціалізації більш детально.

Звернемося до аналізу феномена особистісної інкультурації, при цьому варто враховувати явище імпринтингу (збереження у пам'яті). Саме поняття імпринтингу визначає фіксування людиною на рецепторному і підсвідомому рівнях екстраординарних подій, явищ, особистостей, що впливають на її життєво важливі об'єкти, події. Імпринтинг відбувається переважно в дитячому віці.

При дослідженні феномена інкультурації важливим є розгляд такого поняття, як рефлексія – внутрішній діалог, в якому людина розглядає, оцінює, приймає чи відкидає ті чи інші цінності, властиві різним інститутам суспільства, родини, суспільству однолітків, важливим особам тощо. Рефлексія може являти собою внутрішній діалог кількох видів: між різними «Я» людини, з реальними чи вигаданими особами тощо. За допомогою рефлексії людина може формуватися і змінюватися в результаті усвідомлення і переживання нею тієї реальності, в якій вона живе, свого місця в цій реальності і себе самої [5, с. 160]. Екзистенціальний натиск у процесі інкультурації особистості – оволодіння мовою й неусвідомлюване засвоєння норм соціальної поведінки, обов'язкових у процесі взаємодії демонструє такий процес, як наслідування, дотримання якого-небудь прикладу, зразка, без якого не може існувати народної традиції. У цьому випадку – один із шляхів довільного і найчастіше мимовільного засвоєння людиною соціального досвіду. Завдяки американським дослідникам (Т. Парсонс, Т. Шибутані та ін.), які вивчали проблеми культурологічної соціології, відкритим стає процес ідентифікації

(ототожнення) – процес неусвідомлюваного ототожнення людини з іншою людиною, групою, зразком [8, с. 204].

До конкретних соціально-педагогічних механізмів загального механізму інкультурації відноситься засвоєння людиною норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, що характерні для її родини і найближчого оточення (сусідського, приятельського тощо). Це засвоєння відбувається, як правило, на неусвідомленому рівні за допомогою фіксування, некритичного сприйняття стереотипів. Цікавим стає той факт, що ефективність традиційного механізму дуже рельєфно проявляється тоді, коли людина знає, «як треба», «що треба», але це знання суперечить традиціям найближчого оточення.

У контексті філософського аналізу, конкретний приклад інкультурації особистості, на нашу думку, слід показати на процесі інкультурації в етнокультурний і національний простір в умовах глобалізації культуротворення.

У процесі інкультурації особистості в етнокультурний і національний простір відбувається особливий процес взаємодії особистості або групи із соціальним середовищем, коли індивід засвоює соціальні норми і традиції субкультурних цінностей певної групи. Якщо мова йде про засвоєння індивідом не конкретних (субкультурних), а загальних (культурних) цінностей і традицій, що характеризують суспільство в цілому, то говорять не про адаптацію (як мікропроцес засвоєння цінностей), а про соціалізацію (як про макропроцес) [3, с. 163].

Саме тут можна вести мову про стилізований механізм інкультурації, який діє в рамках певної субкультури. Під субкультурою загалом розуміється комплекс морально-психологічних рис і поведінкових проявів, типових для людей певного віку чи певного професійного або культурного прошарку, що в цілому створює певний стиль життя і мислення тієї чи іншої вікової, професійної та соціальної групи. Проте субкультура впливає на соціалізацію людини у тій мірі, якою групи людей, що є носіями певної субкультури (однолітки, колеги та ін.), референтні (значущі) для неї.

Вважаємо, що адаптація передбачає, що існують якісь нові або несподівані умови, до яких індивід має з часом звикнути, пристосуватися. При цьому він (цей індивід) не обов'язково має глибоко засвоїти цінності і норми групової поведінки, яку людина не приймає за моральними міркуваннями. Засвоєння і перетворення таких норм у свої власні принципи – це скоріше інкультурація, ніж адаптація.

Висновки. Отже, розглянувши сутність процесу інкультурації, слід зробити такі висновки: інкультурація особистості на рівні індивідуального буття осмислюється через призму діалектики онто- і філогенезу. Інкультурація в онтогенезі передбачає, що індивід повинен повторити основні фази загальноісторичного розвитку, тобто пережити їх у власному житті. Філогенетичний рівень орієнтує на пізнання загального, родового аспекту інкультурації.

Інкультурація особистості на рівні соціального буття осмислюється в межах дитинства і зрілості, в результаті чого здійснюється входження в культуру. Механізм дії інкультурації описується поняттям культурної трансмісії, яка виступає у вигляді вертикальної трансмісії, у процесі якої культурні цінності, вірування передаються від батьків до дітей; у вигляді горизонтальної трансмісії, коли дитина освоює традиції культури у спілкуванні з однолітками; у вигляді непрямой трансмісії, коли людина навчається у школах, вузах, у родичів, сусідів, старших членів суспільства. Особливе місце при відпрацюванні внутрішньої структури інкультурації особистості займає загальний механізм дії цього феномена, який поділяється на соціально-психологічні механізми та соціально-педагогічні механізми. До соціально-психологічних механізмів відносяться імпринтинг, рефлексія, наслідування, ідентифікація. До соціально-педагогічних механізмів інкультурації належить засвоєння людиною норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, що характерні для її родини і найближчого оточення (сусідського, приятельського тощо). Конкретний приклад інкультурації особистості показаний на процесі інкультурації в етнокультурний і національний простір, в яких відбувається особливий процес взаємодії особистості або групи із соціальним середовищем. Необхідною передумовою і складовою інкультурації є адаптація. Якщо адаптація є мікропроцесом засвоєння деяких субкультурних цінностей, то інкультурація є макропроцесом засвоєння загальних (культурних) цінностей і традицій, що характеризують суспільство в цілому.

Перспективи подальших наукових розвідок: дослідження соціопрагматики формування культурних практик; аналіз взаємозв'язку процесу інкультурації та феномену виховання у культурі.

Література

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – Київ: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Ерасов Б.С. Социальная культурология : учебник для студ. высших учебных заведений / Б.С. Ерасов. -3-е изд., доп. и перераб. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 591 с.
3. Кравченко А.И. Культурология : учеб. пособие / А.И. Кравченко. – 8-е изд. – М.: Академ. Проект: Трикста, 2008. – 496 с.
4. Легенький Ю.Г. Эстетика (опыт апофатической дескрипции) / Ю.Г. Легенький. – К.: КНУКиИ, 2007. – 600 с.
5. Мудрик А.В. Социализация человека / А.В. Мудрик. – М.: Academia, 2007. – 304 с.
6. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности / С.Л. Рубинштейн // Вопросы философии. – 1989. – № 4. – С. 101-108.
7. Современная западная философия: слов. / сост. В. С. Малахов, В.П. Филатов. – М.: Политиздат, 1991. – 414 с.
8. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани; пер. с англ. В. Б. Ольшанского. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999. – 544 с.

THE SOCIALIZATION PROCESS AND THE ENCULTURATION PROCESS

O.V. Popovych

Nowadays is urgent appealing to the issue of human enculturation in social and cultural environment, which makes it possible to understand the origins of the processes of culture creation. Identifying the underlying mechanisms, regulatives that prevail in the culture is possible by analyzing the phenomenon of socialization, identifying the nature of the enculturation process, this is defined as a goal of the study.

Enculturation at the level of the individual being is interpreted in the light of the dialectic of ontogeny and phylogeny. Enculturation in ontogeny implies that the individual is to repeat the general historical development phases, that is to undergo through them in their own lives. Phylogenetic level focuses on knowledge of universal, generic aspects of enculturation. Enculturation of the human at the level of the social being is interpreted as primary and secondary enculturation. At the level of primary enculturation most immediate environment of the individual is the primary agents of enculturation. Secondary level of enculturation takes place within larger social groups and institutions.

A general mechanism of this phenomenon takes a special place when developing the internal structure of enculturation, which is divided into social and psychological mechanisms and social and pedagogical mechanisms. Socio-psychological mechanisms include imprinting, reflection, imitation, identification. The assimilation of human norms, standards of behavior, attitudes, stereotypes, typical for one's family and entourage belong to the socio-pedagogical mechanisms of enculturation.

A specific example is shown in the enculturation process of enculturation in ethnic, cultural and national space. In this very space there is a special process of interaction between the individual or group with the social environment. Adaptation is an essential component of enculturation. Whereas adaptation is microscopic process of mastering specific subcultural values, enculturation is a macro process of assimilation general (cultural) values and traditions that characterize the society as a whole.

Keywords: enculturation, socialization, adaptation, culture, imprinting, reflection, imitation, identification.

ПРОЦЕСС СОЦИАЛИЗАЦИИ И ПРОЦЕСС ИНКУЛЬТУРАЦИИ

Е.В. Попович

В современных условиях актуальным является обращение к вопросу инкультурации личности в социокультурном пространстве, что дает возможность понять истоки процессов культуротворения. Выявление глубинных механизмов, регулятивов, которые господствуют в культуре возможно с помощью анализа явления инкультурации, выявления сущности процесса инкультурации, именно это и определено целью исследования.

Инкультурация личности на уровне индивидуального бытия осмысливается через призму диалектики онто- и филогенеза.

Инкультурация в онтогенезе предполагает, что индивид должен повторить основные фазы общеисторического развития, то есть пережить их в собственной жизни. Филогенетический уровень ориентирует на познание общего, родового аспекта инкультурации.

Инкультурация личности происходит на уровне вхождения индивида в культуру, а также осмысливается в пределах детства и зрелости. Механизм действия инкультурации описывается понятием культурной трансмиссии, которая выступает в виде вертикальной трансмиссии, в процессе которой культурные ценности, верования передаются от родителей к детям; в виде горизонтальной трансмиссии, когда ребенок осваивает традиции культуры в общении со сверстниками; в виде косвенной трансмиссии, когда человек учится в школах, вузах, у родственников, соседей, старших членов общества; в политической среде ребенок подвергается также влияния взрослых, принадлежащих к чужой культуре, включается в процесс аккультурации.

Особое место при отработке внутренней структуры инкультурации личности занимает общий механизм действия этого феномена, который делится на социально-психологические механизмы и социально-педагогические механизмы. К социально-психологическим механизмам относятся импринтинг, рефлексия, наследование, идентификация. К социально-педагогическим механизмам инкультурации принадлежит усвоения человеком норм, эталонов поведения, взглядов, стереотипов, характерных для ее семьи и ближайшего окружения.

Конкретный пример инкультурации личности показан на процессе инкультурации в этнокультурное и национальное пространство, в котором происходит особый процесс взаимодействия личности или группы с социальной средой. Необходимым условием и составной инкультурации является адаптация. Если адаптация является микропроцессом усвоения определенных субкультурных ценностей, то инкультурация является макропроцессами усвоения общих (культурных) ценностей и традиций, характеризующие общество в целом.

Ключевые слова: инкультурации, социализация, адаптация, культура, импринтинг, рефлексия, наследование, идентификация.